

BOLALARNI BOSHLANG'ICH TA'LIMGA MAJBURIY BIR YILLIK TAYYORLASH TIZIMINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Daminova Shahnoza Axrolovna

Toshkent davlat xalqaro kimyo universiteti

Maktabgacha ta'lim nazariyasi va usullari fakulteti

Magistratura yo'nalishi 1- bosqich talabasi

Tel : +998901215111

Ilmiy rahbar: Azamova Malohat Najimovna

*Toshkent xalqaro kimyo universiteti maktabgacha ta'lim nazariyasi va
usullari fakulteti o'qituvchisi professor*

Annotatsiya: Mazkur ish bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini rivojlantirish mexanizmlarini o'rganishga bag'ishlangan. Maktabga tayyorlov tizimi bolalarning jismoniy, intellektual, ijtimoiy va psixologik rivojlanishini ta'minlovchi muhim bosqich hisoblanadi. Shu sababli bir yillik majburiy tayyorlov jarayonini samarali tashkil etish, uning mazmuni va metodikasini takomillashtirish bugungi ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir. Ishda bolalarni maktabga tayyorlash tizimining hozirgi holati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. Xususan, pedagogik yondashuvlar, zamonaviy o'qitish metodlari, interaktiv mashg'ulotlar, o'yin texnologiyalari va individual yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bir yillik tayyorlov dasturida qatnashgan bolalar boshlang'ich ta'limga moslashishda 30–40% yuqori natija ko'rsatadi, ularning nutqiy, kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlanadi.

Kalit so'zlar: Maktabga tayyorlov, majburiy bir yillik ta'lim, boshlang'ich ta'lim, pedagogik mexanizmlar, ta'lim tizimi, maktabgacha ta'lim, bolalar rivojlanishi, kognitiv ko'nikmalar.

Maktabgacha ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning muhim bo'g'ini bo'lib, bolalarni boshlang'ich ta'limga sifatli tayyorlashda asosiy rol ni bajaradi. Ayniqsa,

bolalarni maktabga majburiy bir yillik tayyorlash tizimi ularning keyingi ta'lim bosqichlariga muvaffaqiyatli moslashuvini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon bolalarning jismoniy, aqliy, nutqiy va ijtimoiy rivojlanishini uyg'un holda shakllantirishni talab etadi. Shu sababli, mazkur tizimni takomillashtirish va rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Maktabga tayyorlov bosqichi bolalarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini shakllantirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda ijtimoiy muhitga moslashuvini ta'minlashga xizmat qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabga tayyorlov dasturlarida qatnashgan bolalar boshlang'ich sinfga kirganda o'qish, yozish va hisoblash ko'nikmalarini tezroq o'zlashtiradi, ularning darslarga moslashuvi esa sezilarli darajada osonlashadi. Shu bilan birga, bu tizim bolalarda intizom, e'tibor, muloqot madaniyati va o'qishga bo'lgan motivatsiyani shakllantirishga yordam beradi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, bolalarni har tomonlama rivojlantirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan. Xususan, majburiy bir yillik tayyorlov tizimini joriy etish orqali barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratish maqsad qilinmoqda. Shu bilan birga, bu tizimni samarali tashkil etish uchun o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish, pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish, o'yin va interaktiv metodlardan keng foydalanish, shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish zarur hisoblanadi.

Mazkur tizimni rivojlantirishda bir qator muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim hududlarda ta'lim infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, pedagog kadrlar malakasining turlicha darajada ekanligi va ota-onalarning pedagogik savodxonligi pastligi jarayon samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, ushbu muammolarni bartaraf etish va tizimni takomillashtirish uchun ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Mazkur ishning maqsadi — bolalarni boshlang‘ich ta‘limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini rivojlantirish mexanizmlarini aniqlash, uning samaradorligini oshirish yo‘llarini tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar maktabgacha ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish, bolalarning sifatli ta‘lim olish imkoniyatlarini kengaytirish va ularni boshlang‘ich ta‘limga puxta tayyorlashga xizmat qiladi.

Bolalarni boshlang‘ich ta‘limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimi zamonaviy ta‘lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasini oshirishga qaratilgan kompleks pedagogik jarayonni o‘z ichiga oladi. Ushbu tizim orqali bolalarda boshlang‘ich ta‘lim uchun zarur bo‘lgan nutqiy, kognitiv, ijtimoiy va psixologik ko‘nikmalar shakllantiriladi. Tadqiqotlarga ko‘ra, maktabga tayyorlov dasturlarida qatnashgan bolalarning 70–80 foizi boshlang‘ich sinflarda o‘qish va yozish ko‘nikmalarini tezroq egallaydi hamda ularning o‘qishga moslashuv darajasi yuqori bo‘ladi. Bu esa majburiy bir yillik tayyorlov tizimining samaradorligini ko‘rsatadi.

Mazkur tizimni rivojlantirish mexanizmlaridan biri — ta‘lim mazmunini takomillashtirish hisoblanadi. Ya‘ni, o‘quv dasturlari bolalarning yosh xususiyatlariga mos holda ishlab chiqilishi, unda o‘yin faoliyati, mantiqiy fikrlash mashqlari, nutq rivojlantirish topshiriqlari va ijodiy faoliyat elementlari keng o‘rin olishi zarur. Amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, o‘yin asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning bilimni o‘zlashtirish darajasini 40% gacha oshiradi. Ayniqsa, rolli o‘yinlar, konstruktorlik faoliyati va interaktiv topshiriqlar bolalarda mustaqil fikrlash va muammo yechish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Tizimni rivojlantirishning yana bir muhim mexanizmi — pedagoglarning kasbiy malakasini oshirishdir. Malakali tarbiyachi bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularning rivojlanish darajasiga mos yondashuvni tanlaydi. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, muntazam malaka oshirish kurslarida qatnashgan pedagoglar faoliyat yuritayotgan guruhlarda bolalarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari 25–30% ga yuqori bo‘ladi. Shu sababli pedagoglarni zamonaviy

metodikalar, innovatsion texnologiyalar va psixologik yondashuvlar bilan tanishtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish ham tizimni rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar ta'lim jarayonida faol ishtirok etgan hollarda bolalarning o'qishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasi 35–40% ga oshadi. Uy sharoitida bolaning mustaqil mashg'ulotlar bilan shug'ullanishi, kitob o'qishi va muloqotga kirishishi uning maktabga tayyorgarlik darajasini yanada mustahkamlaydi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham muhim rivojlantiruvchi mexanizmlardan biri hisoblanadi. Multimediali darslar, interaktiv o'yin dasturlari va elektron ta'lim resurslari bolalarning e'tiborini jalb etadi hamda bilimlarni o'zlashtirishni osonlashtiradi. Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, AKTdan foydalanilgan mashg'ulotlarda bolalarning faolligi 50% gacha oshadi. Shu bilan birga, bu usul bolalarning vizual va eshitish orqali qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Tizimni rivojlantirishda ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash ham muhim o'rin tutadi. Zamonaviy o'quv jihozlari, didaktik materiallar, rivojlantiruvchi o'yin vositalari va qulay ta'lim muhiti bolalarning samarali rivojlanishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, o'quv xonalarning ergonomik jihatdan to'g'ri tashkil etilishi bolalarning sog'lig'ini saqlash va ularning faoliyat samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, bolalarning rivojlanish darajasini muntazam diagnostika qilish va monitoring olib borish tizimni takomillashtirishning muhim mexanizmlaridan biridir. Bu orqali har bir bolaning individual rivojlanish dinamikasi aniqlanadi va unga mos pedagogik yondashuv belgilanadi. Natijada ta'lim jarayoni yanada samarali tashkil etiladi va bolalarning imkoniyatlari to'liq ro'yobga chiqariladi.

Umuman olganda, bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini rivojlantirish kompleks yondashuvni talab qiladi. Ta'lim mazmunini takomillashtirish, pedagoglar malakasini oshirish, ota-onalar bilan

hamkorlik, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va moddiy bazani mustahkamlash orqali ushbu tizimning samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimi ta'limning uzluksizligini ta'minlashda muhim bosqich hisoblanadi va u bolalarning maktab hayotiga muvaffaqiyatli moslashuvi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Ushbu tizim orqali bolalarning nutqiy, kognitiv, ijtimoiy va psixologik rivojlanishi kompleks tarzda shakllanadi hamda ular boshlang'ich ta'lim talablariga tayyor holga keladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mazkur tizimni samarali tashkil etish uchun ta'lim mazmunini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish, o'yin va interaktiv metodlardan keng foydalanish, pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish hamda ota-onalar bilan uzviy hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish va bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish tizim samaradorligini yanada oshiradi.

Shuningdek, moddiy-texnik bazani mustahkamlash, rivojlantiruvchi muhitni yaratish va bolalarning rivojlanish darajasini muntazam monitoring qilish orqali ta'lim sifati yaxshilanadi. Bu esa bolalarning mustaqil fikrlash, muammo yechish va ijtimoiy muhitda faol ishtirok etish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, majburiy bir yillik tayyorlov tizimini rivojlantirish kompleks va tizimli yondashuvni talab qiladi. Ushbu yo'nalishda olib boriladigan samarali pedagogik faoliyat natijasida bolalar boshlang'ich ta'limga puxta tayyorlanadi, bu esa ularning keyingi ta'lim bosqichlarida yuqori natijalarga erishishiga mustahkam zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishga oid qarorlari. – Toshkent, 2017–2023.

4. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. Davlat o‘quv dasturi “Ilk qadam”. – Toshkent, 2018.
5. Qodirova F.R. “Maktabgacha ta’lim pedagogikasi”. – Toshkent, 2013.
6. Nurmatova M. “Maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish metodikasi”. – Toshkent, 2016.
7. Karimova V. “Umumiy psixologiya”. – Toshkent, 2002.
8. Vygotskiy L.S. “Pedagogik psixologiya”. – Moskva, 1991.